ორიოდე სიტყვა ხასიდობაზე

ხასიდობა (ებრ. ხასიდუთ) იუდაიზმის ერთ-ერთი მოგვიანო განშტოებაა – იუდაისტური სქოლასტიკის გარღვევა, ღვთის შემეცნების, ღვთიური სიბრძნის ძიების გადანაცვლება თალმუდიდან ადამიანის გულებისკენ. რელიგია უნდა გათავისუფლებულიყო წიგნთა წნეხის ქვეშიდან, იმედი უნდა მისცემოდა უბრალო, მდაბიო ხალხს, წერა-კითხვის სრულიად უცოდინარს, რომ არსებობს გზა ხსნისა თალმუდური სწავლულობის გარეშეც. "რასაც მე მივაღწიე, ლოცვით მივაღწიე, და არა თალმუდის შესწავლით", ამბობდა ხასიდური მოძრაობის წამომწყები – ბეშტი. მასვე უთქვამს თავგამოდებულ მეთალმუდეზე: "იმდენად გართულებულია თორით, ღმერთზე ფიქრის დრო აღარ რჩებაო".

ხასიდობის რელიგიური მოძღვარი, თუმცა საუკუნეების მიღმა არ ცხოვრობდა, მისი პიროვნება ლეგენდებშია გადასული.

XVIII-ის 40-იან წლებში პოდოლიესა და ვოლინში გამოჩნდა უჩვეულო ადამიანი, მოხეტიალე მკურნალი, შემლოცველი, ავსულთა (დიბუკების) განმდევნელი ადამიანისგან, ანუ პროფესიით "[უფლის] სახელის მცოდნე" – ბაალ შემ, რომელსაც მადლიერმა ხალხმა "კეთილი ბაალ შემი" – ბაალ შემ ტოვ – უწოდა, აბრევიატურული შემოკლებით: ბეშტ. ეს იყო ისრაელ ბენ ელიზერი (1700/1760), ადრე დაობლებული, სინაგოგის ნაშვილები, პოდოლიის ერთ-ერთი ებრაული თემის გაზრდილი. მისი მოღვაწეობა მკურნალობით არ შემოიფარგლებოდა. მოწაფეთა და მიმდევართა გუნდთან ერთად მიმოდიოდა პოდოლიის დაბა-სოფლებში და განახლებულ რელიგიას ჰქადაგებდა. ბოლოს, დაბა მეძიბოჟში, სადაც დაიდო ბინა, დაიწყეს მისკენ დენა უკრაინიდან, ბესარაბიიდან, გალიციიდან. სიცოცხლის ბოლოს ორმოციათასს მიაღწია მის მიმდევართა რიცხვმა. მერე და მერე მისმა იმედიანმა მოძღვრებამ მეთალმუდენიც მიიზიდა. ბეშტი არ უარყოფდა წიგნურ სიბრძნეს, ებრაული სულიერი კულტურის ათასწლოვან ტრადიციებს და რელიგიურ რიტუალებს, მაგრამ ის ამბობდა, რომ ხასიდის ღვაწლი უფრო აღმატებულია, რადგან ხასიდი თავის თავს ღვთისა და ადამიანების წინაშე უფრო მეტ მოვალეობას უყენებს, ვიდრე თალმუდის მცოდნე და რელიგიური წესების შემსრულებელი. ხასიდმა იმაზე მეტი უნდა აკეთოს, რის გაკეთებასაც რჯული ავალებს.

ხასიდობამ ადამიანის პიროვნების განუმეორებლობას დასდო ფასი. თითოეული ადამიანის პიროვნების უნიკალობა და სიღრმე აღმოუჩინა ბეშტმა პოდოლიის მდაბიო ხალხს. თუ თალმუდი, მთელი იუდაისტური მწიგნობრული სიბრძნე, იყო კედელი ტყვეობაში მყოფი ერის გადასარჩენად, შესანახად, რომ არ გათქვეფილიყო უცხო თესლში, როგორც ძველი რჯული აფრთხილებდა, ბეშტმა გაარღვია ეს კედელი ადამიანში პიროვნების გადასარჩენად. თუ თალმუდი იცავს იუდაელთა კრებულის თავისთავადობას, განსაკუთრებულობას, ხასიდობას უნდა დაეცვა პიროვნებათა თავისთავადობა და განსაკუთრებულობა. ხასიდობამ გააცნობიერა ეს თითქოს უბრალო ჭეშმარიტება, რომ ღმერთი ადამიანისაგან არ მოითხოვს იმაზე მეტს, რისი ატანაც მას შეუძლია, როგორადაც გაჩენილია იგი. ღმერთი არ მოსთხოვს მას პასუხს იმაზე, თუ რატომ არ გასწია მან მოსეობა თავისი ცხოვრების მანძილზე. მაგრამ ხასიდმა იცის და სხვასაც უქადაგებს, რომ ადამიანმა უნდა შეიცნოს თავი და ეცადოს სრულყოფილად გამოავლინოს საკუთარი შესაძლებლობანი იმ ერთ სიცოცხლეში, რომელიც მიუთვალა მას ღმერთმა, რომ ის ყოველთვის იყოს, დარჩეს იმად, რაც არის, რადაც გაჩნდა, და არ ინატროს სხვადყოფნა. ხასიდმა იცის, რომ ღმერთი მას სწორედ იმისთვის მოსთხოვს პასუხს, რომ არ უპატრონა საკუთარ განსაკუთრებულობას და არ შეინახა იგი.

ამ სწავლათაგან ჩანს, რომ ხასიდობა, როგორც მოძღვრება, მკაცრად ინდივიდუალურია, რომ იგი მკვეთრად გამოხატულ პიროვნებას გულისხმობს და მის ინტერესს უტრიალებს გარს. მას ადამიანობის ღირსად არ მიაჩნია ის კაცი, რომელსაც დღის მანძილზე თუნდაც ერთი საკუთარი საათიც არ გააჩნია. პიროვნება უნდა ჩაუღრმავდეს საკუთარ თავს, რომელიც არის მისი ერთადერთი, მისი განუყოფელი საკუთრება. მაგრამ ეს თვითჩაღრმავება არ არის მიზანი. ხასიდის მიზანი ღმერთთან ერთიანობაა, ამ ერთიანობის მისტიური განცდა, სიცოცხლის სიხარული, მადლიერება გამჩენისადმი სიცოცხლისთვის, თანაგრძნობა სხვა სიცოცხლისადმი, სიყვარული ადამიანებისა ღმერთში. ხასიდობა ინდივიდუალურიც არის და საყოველთაოც. ის აღიარებს, როგორც ჭეშმარიტებას, რომ ადამში ეგო იმთავითვე ყოველი ადამიანის სული, მთელი კაცობრიობა, პიროვნულად, ამიტომაც ყველა განურჩევლად თანამდებია ადამის ცოდვისა, რომ ამ ცოდვაში მაინც არის ერთიანი კაცობრიობა. და თუ ცოდვაში, მაშინ ხსნაშიც. ხასიდობა შეახსენებს ადამიანს, რომ მან არ უნდა დაივიწყოს თავისი მეფური წარმომავლობა, რომ ის უფლისწულად არის გაჩენილი. ამ გახსენებით იწყება ადამიანის ხსნა.

ხასიდის რელიგიურ-ზნეობრივ განცდაში, რაკი ღვთაება ყველაფერია და ყველგან არის, არცერთი ქმნილება არ შეიძლება ჩაითვალოს აბსოლუტურ ბოროტებად. ბოროტება დროებითი გამოვლენაა, მას არა აქვს დამოუკიდებელი არსებობა. ადამიანი, რაც არ უნდა დაცემული იყოს, ყოველთვის შეძლებს ღმერთამდე ასვლას, რადგან არავინ, თვით უდიდესი ცოდვილიც კი, არ არის აბსოლუტურად უღმერთო. ღმერთი ისევე ჰგიეს ცოდვილში, როგორც მართალში. ეჰ, ნეტავ ისევე მიყვარდეს უდიდესი მართალი (ცადიკი), როგორც ღმერთს უდიდესი ბოროტმოქმედი უყვარსო! ასეთია ხასიდის ნატვრა. თუ ღვთიურ სიყვარულში ბოროტმოქმედიც პოულობს თავის ადგილს, ადამიანიც უნდა ცდილობდეს, თავის სიყვარულში შეიყვანოს ცოდვილიც და ისევე უნდა ექცეოდეს მას, როგორც მართალს ექცევა. ასეთი მოქცევა და თანაგრძნობა დაცემულისადმი ღმერთამდე ამაღლებს ადამიანს და ცოდვილსაც გზას უხსნის სინანულისკენ.

ხასიდი პასუხისმგებელია ღვთის წინაშე არა მხოლოდ საკუთარი პიროვნებისათვის, არამედ ყოველი არსებისათვის, მთელი მატერიალური სამყაროსთვის. ის შუამავალია ღმერთსა და სამყაროს შორის, რომელიც მან უნდა ასწიოს ღმერთამდე. ნივთიერ სამყაროში გაფანტული "ღვთიური ნაპერწკლები" ადამიანმა უნდა გაათავისუფლოს და აიყვანოს ქვემო საფეხურებიდან უფრო მაღალ საფეხურებზე, ვიდრე საბოლოოდ არ მიაღწევს ღმერთს, ვიდრე არ მიიღწევა სრული ერთიანობა ქმნილებასა და შემოქმედს შორის. ხასიდი ამ მესტეჩკოების ვიწრო ქუჩაბანდებში წარმოთქვამს იმავე ესქატოლოგიურ საიდუმლოს, რასაც თავის დროზე პავლე მოციქული მიუწერდა რომაელებს ("რამეთუ თვით იგიცა დაბადებული განთავისუფლდეს მონებისაგან ხრწნილებისა აზნაურებასა მას დიდებისა შვილთა ღმრთისათა. უწყით, რამეთუ ყოველი დაბადებული ჩუენ თანა თანა-კუნესის და თანა ელმის მოაქამდე", 8, 21-22). ადამიანს ამის აღსრულება შეუძლია მხოლოდ ლოცვის ექსტაზში, აღტაცებაში, მგზნებარებით (ჰითლაჰავუთ). ეს არის მისი საბოლოო ამოცანა ამ წუთისოფელში, რასაც ჭკვიანნი ვერ აღასრულებენ. ცადიკი ამბობს: "კაცმა კიდეც რომ განასრულოს მთელი სისავსე მოძღვრებისა და მთელი რჯული, მაგრამ არ ჰქონდეს აღტაცება და გზნება, როცა მოკვდება და გაღმით გააბიჯებს, სამოთხე კი ღია იქნება მისთვის, მაგრამ რაკი ამმქვეყნად არ განუცდია აღტაცება, სამოთხეშიც არ ექნება ამის განცდა". კვლავ გვახსენდება პავლე მოციქული: "ენათა-და თუ კაცთასა და ანგელოზთასა ვიტყოდი, ხოლო სიყუარული არა მაქუნდეს, ვიქმენ მე, ვითარცა რვალი, რომელი ოხრინ, გინა წინწილანი, რომელნი ხმობედ" (1 კორ. 13, 1).

ბეშტი დაუპირისპირდა თალმუდურ ამოურწყავ მწიგნობრობას და სიბრძნეს იმ ერთი ბეწვა ნაპერწკლით, რომელიც ღმერთმა გაკვესა მასში. ამავე ნაპერწკალს აღვივებდა იგი პოდოლიისა და ვოლინის ებრაელობაში.

ხასიდობის მამამთავარს ბეშტს თავისი ოცდახუთწლიანი მოღვაწეობის მანძილზე თითო-ოროლა წერილი დარჩა. მას არასოდეს უცდია თავისი მსოფლმხედველობის წერილობით ჩამოყალიბება. მართალი რომ ითქვას, ის არც კი ჩამოყალიბებულა მის სიცოცხლეში. თავის მოძღვრებას ბეშტი ცალკეული გამონათქვამების სახით გადასცემდა ზეპირად თავის მოწაფეებს და მეგობრებს, უბრალო ხალხს, ვისაც კი ხვდებოდა. ის ხალხის გულებში უნდა აღბეჭდილიყო. ერთ ხასიდს ჰკითხა სხვა ქალაქიდან ჩამოსულმა რაბიმ: თუ დაგიტოვათ თქვენმა მოძღვარმა ნაწერები მემკვიდრეობითო. დადებითი პასუხი რომ მიიღო, კვლავ ჰკითხა: ნაბეჭდია თუ ისევ ხელნაწერად არისო. არც ერთი და არც მეორე, მიუგო ხასიდმა, მის მოწაფეთა გულებშია ჩაწერილიო. ცოტას წერდნენ ან სრულებით არ უწერიათ ცადიკებსაც, რომელთაც გაიზიარეს ბეშტის მოძღვრება და განავითარეს კიდეც. მაგრამ ისინიც ზეპირსწავლებას ანიჭებდნენ უპირატესობას. "ხასიდური ანდრეზები" ძირითადად ზეპირსიტყვიერებაა, რისი წერილობით ფიქსაცია მის ავტორებს არც კი უცდიათ. უფრო მეტიც: მათთვის დუმილი წარმოთქმულ სიტყვაზე მეტად ფასობდა, დაწერილზე რომ არაფერი ვთქვათ. ნიშანდობლივია ერთ-ერთი ცადიკის ნათქვამი: "მალაქია წინასწარმეტყველი ამბობს: "როცა უფლის მოშიშნი ლაპარაკობენ ერთმანეთში, ყურს უგდებს უფალიო" (3, 16). მაგრამ როცა ორი ცადიკი ერთმანეთს ხვდება, თავად მათი შეხვედრა უკვე ლაპარაკია, ერთი სიტყვაც რომ არ დაძრან". თუ ერთმანეთის პირისპირ დარჩენილ ცადიკებს ზედმეტად მიაჩნიათ სიტყვის დაძვრა, ისინი ხალისიანად პასუხობენ მოწაფეთა შეკითხვებზე და ხშირად თვითონაც ჩამოაგდებდნენ კითხვას, რომ თავადვე ეპასუხათ. პასუხი იყო დაწურული, ლაკონიური, მეტწილად პარადოქსული. ცადიკთა გამონათქვამებს ჰყავდათ ე.წ. "განმმეორებელნი", რომელნიც იმეორებდნენ თავიანთი მოძღვრის აზრებს მის მიმდევართა წრეში, გაჰქონდათ დაბა-სოფლებში და მისაწვდომად განუმარტავდნენ უბრალო ხალხს.

ხასიდურ სწავლათა ეს ნიმუშები მხოლოდ ზღვაში წვეთია იმ უხვი ზეპირსიტყვიერი მემკვიდრეობიდან, რომელიც ხასიდმა ცადიკებმა შექმნეს უკანასკნელი ორიოდე საუკუნის მანძილზე. მკითხველს არ შეიძლება არ ეცნაუროს მათში ის სპონტანური რელიგიურობა, რომელიც უფრო ადამიანის გულსა და სულში იბადება და ნაკლებად საზრდოობს წიგნური კულტურიდან, თუმცა ის არ არის უარყოფილ-უკუგდებული და დგას მის უკან, როგორც უტყვი და მდუმარე მოწმე. ეს ისეთი შრეა რელიგიურობისა, ისეთი წყაროა, სადაც მხოლოდ ჭეშმარიტება იბადება. წიგნი, თორა იქნება ეს, თალმუდი თუ მიშნა, მხოლოდ ადასტურებს ამ ჭეშმარიტებას, როგორც უზენაესი ავტორიტეტი. ტერტულიანეს სიტყვები, რომ ადამიანის სული დაბადებით ქრისტიანია, სწორედ ასეთ ბუნებრივობას გულისხმობს ფუნდამენტურ რელიგიურ ჭეშმარიტებათა აღმოჩენებში, როგორც ბეშტმა და მისმა ცადიკებმა აღმოაჩინეს. არ უნდა გაგვიკვირდეს ამიტომ, თუკი ხასიდთა ზოგიერთი გამონათქვამი ეხმიანება ამ ჭეშმარიტებებს, რომლებიც ქრისტიანობის, როგორც უნივერსალური რელიგიის, საფუძველშია ჩადებული. ხასიდის რელიგიური ინტუიცია გასაოცარი გამჭრიახობით და ამავე დროს უბრალოებით სწვდება ღვთის ინკარნაციის დოგმატის სიღრმეს, როცა ვინემ რაბი შლომოს პირიტ გვემცნობა, თუ როგორ უნდა ვიხსნათ ლაფში ჩავარდნილი ადამიანი, – რომ საკმარისი არ არის ხელის გაწვდენა, რომ მხსნელი თავადაც უნდა ჩავიდეს ორმოში, ლაფში, და მასთან ერთად ამოვიდეს იქიდან, რომ მხსნელმა თავის თავზე უნდა იტვირთოს ეს სიბინძურე, რომელიც დაგროვდა ადამს აქეთ ამ წუთისოფელში. კაცობრიობის მხსნელის განკაცების საიდუმლო, რომელიც ძველი

მსოფლიოს რელიგიურ მითებში იზო წინასახეობრივად მოსწავებული და რომელიც ისტორიულ სინამდვილედ გაცხადდა, პოდოლიელმა თუ ვოლინელმა რაბიმ სრულიად სპონტანურად ერთ უბრალო იგავში მოაქცია. ან გავიაზროთ თუნდაც იგავი ადამიანზე, რომელსაც დავიწყებული აქვს თავისი უფლისწულობა. განა არ ეხმიანება ეს იგავი პავლე მოციქულისა და წმიდა მამათა სწავლას ადამის ძის დაკარგულ მეფურ დიდებაზე, რომლის დასაბრუნებლად სწორედ ღვთის დამდაბლება შეიქნა აუცილებელი. ადამიანის უფლისწულობაშია ღვთისგან მონიჭებული თავისუფლების საიდუმლო. ღვთისშვილობა, როგორც ასვლა მონობიდან თავისუფლებისკენ, გაჭრა უფლისწულობის საუფლოში, არის მიზანი კაცობრიობისა, რასაც ელის არა მხოლოდ ადამიანი, არამედ მთელი ქმნილება, "ყოველი დაბადებული", როგორც მოციქული ამბობს: "რამეთუ თვით იგიცა დაბადებული განთავისუფლდეს მონებისაგან ხრწნილებისა აზნაურებასა [თავისუფლებასა] მას დიდებისა შვილთა ღმრთისათა" (რომ. 8, 21). ბოლოს, რჯულის პრობლემა. განა ხასიდობაც ისევე მკვეთრად არ დაუპირისპირდა იუდაისტურ სწავლულობას და იმ რჯულს, რომელიც აბრკოლებდა უშუალო რელიგიურ განცდას და ჭეშმარიტად ღვთისმოსავობას, როგორც თავის დროზე ქრისტე – მწიგნობრებსა და ფარისევლებს, რომლებიც რჯულის შესრულებაში ხედავდნენ ერთადერთ ხსნას? რჯული არ გაუქმებულა, არ "დახსნილა", არამედ აღსრულდა უფრო მაღალ საფეხურზე იმ აზრით, რომ გარედან მაიძულებელი ზნეობრივი კანონი ადამიანის გულში ჩაიწერა და, უკვე მის ბუნებად ქცეული, შიგნიდან განსაზღვრავს ადამიანის ზრახვებსა და ქმედებებს. "ღმერთი სიყვარული არს" (1 იოან 4, 8) – ამ ჭეშმარიტებით არის გამსჭვალული ხასიდური სწავლანი. "ეჰ, ნეტავ ისე მიყვარდეს უდიდესი ცადიკი, როგორც ღმერთს უდიდესი ბოროტმოქმედი უყვარს!" – ამას ნატრობს ხასიდი და განა ასეთი ნატვრა ყოველი ქრისტიანის გულში არ იბადება?

ხასიდური სწავლანი აღმოსავლეთ ევროპის ებრაულ მოსახლეობაში იყო გავრცელებული მეორე მსოფლიო ომამდე. მისი ენა იდიშია. მათი ჩაწერა და კრებულებად გამოცენმა გასული საუკუნის მიწურულში დაიწყო. განსაკუთრებული ინტერესი ხასიდობისადმი გამოიჩინა სახელგანთქმულმა რელიგიურმა მოაზროვნემ მარტინ ბუბერმა (1878-1965), რომელიც ამ საუკუნის დამდეგს კრებდა ზეპირსიტყვიერ მემკვიდრეობას, გერმანულად თარგმნიდა და მსოფლმხედველობრივად იაზრებდა.

ქართველი მკითხველისთვის შეთავაზებული ნიმუშები ხასიდური ანდრეზებისა შერჩეულია შემდეგი გამოცემებიდან:

1. Мартин Бубер, Избранные произведения, Библиотека-Апия, 1979, Pronted in Israel, стр. 75-191, Хасидские рассказы.
2. Martin Buber, The Legend of the Baal Shem, Schocken Books. New York, 1987.
3. Martin Buber, Die Erzählungen der Chasidim, Manesse Verlag, 1949.
4. Louis I. Newman, Hasidic Anthology, Tales and Teachings of the Hasidim, Schocken Books, New York, 1963.

დაიბეჭდა წიგნში „ხასიდური სწავლანი“, თბ., „ლომისი“, 1984, გვ. 105-117.